

Életvezetés és karrier

Felsőoktatási intézmények tanácsadói szerepe

Koltói Lilla

Bevezetés

A gazdasági helyzet, a munkaerőpiac, a felsőoktatás változásai miatt fokozottabban szükség van arra, hogy a hallgatók professzionális segítséget kapjanak az életútjukat, pályájukat érintő döntéshozásban. Az Európa 2020, az európai növekedési stratégia felsőoktatás modernizálásáról szóló közleménye kiemeli a személyre szabott tanulmányi útmutatást a lemorzsolódás arányának csökkentése érdekében.¹ Ezért a felsőoktatási intézményeknek egyik fontos feladata a tanulmányi, karrier- és életvezetési tanácsadók támogatása. A felsőoktatási tanácsadói szolgáltatásokat összefogó különféle szervezetek (például: ACPA, NASPA, EAIE) fő irányelve a felsőoktatási tanácsadók munkájának összehangolása, a kompetenciahatárok megfogalmazása. A hallgatók tanulmányi és személyes fejlődésének biztosítása mellett az intézmények egyre nagyobb figyelmet szentelnek a hallgatók társas, érzelmi, karrierrel kapcsolatos vagy anyagi gondjainak orvoslására.

Felsőoktatási tanácsadás főbb területei

Az USA-ban és az Európai Unióban a szolgáltatások sokszínűsége jellemző (Trends 2010, 2011 AUCCD survey, National Survey of National Counseling Director 2010). A legtöbb egyetemen és főiskolán már jól kialakult szolgáltatói rendszer működik a hallgatók tanulmányi és személyes kérdéseinek, problémáinak a megoldására. Azonban az intézmények, szakmai szervezetek között nincs konszenzus arról, milyen szolgáltatások tartoznak a felsőoktatási tanácsadás közé.

¹ Európai Bizottság, COM (2011) 567.

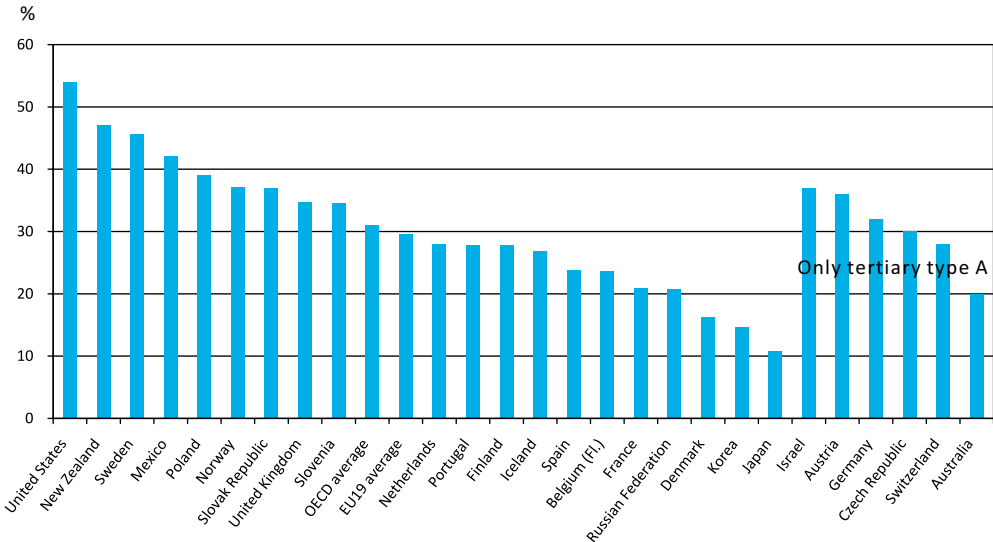
Vannak olyan felsőoktatási intézmények, ahol a szolgáltatások az akadémiai előmenetel elősegítésére szorítkoznak, míg más intézményekben a holisztikus megközelítés szellemében szélesebb körű szolgáltatások állnak a hallgatók rendelkezésére (Trends 2010, Fedora Report 2007). A szolgáltatások közül a legfontosabbnak a tanulmányi, mentálhigiénés és karrier-tanácsadást tartják (Dhillon et al., 2006, The Fedora Charter 2007²), de ezek mellett számos egyéb szolgáltatás is igénybe vehető, például: nyelvtanfolyamok, kulturális és sportolási lehetőségek, pénzügyi segítség stb. A felsőoktatási intézmények számára továbbra is kihívás a szolgáltatások munkájának koordinációja, illetve hatékonyságuk növelése (Trends V, Trends 2010, Dhillon et al., 2006). Dhillon et al. (2006) arra a problémára is felhívják a figyelmet, hogy a szolgáltatások igénybevételének gyakorisága nem feltétlenül mutatja az adott szolgáltatás fontosságát. Példaként a tanácsadói szolgáltatásokat hozzák fel, melyek fogadóórái gyakran ütköznek a hallgatók óráival, így nem könnyű a hallgatóknak a tanácsadásra eljutni. Másrészt, ha a tanácsadót nem találják segítőkésznek, nem veszik igénybe a továbbiakban a tanácsadást, míg ez nem mondható el például a pénzügyekkel kapcsolatos szolgáltatások esetében.

A felsőoktatási tanácsadás elérhetősége

A felsőoktatás versenyképességének és minőségének biztosításában nagy szerepet kap a felsőoktatási tanácsadás, mivel az intézmények számára is fontos, hogy a hallgatók a lehető legjobb hallgatói pályát fussák be az egyetemi éveik alatt. Az EUA (European University Association) az európai felsőoktatásról készített legutóbbi jelentése, a 26 ország 821 felsőoktatási intézményének, illetve a nemzeti rektori konferenciák adatai alapján készült Trends 2010 is pozitív változásokról számol be ezen a téren, egyre növekszik azoknak a felsőoktatási intézményeknek a száma, ahol a felsőoktatási tanácsadás elérhető (*1. ábra*). A tanácsadó szolgáltatások számának emelkedése ellenére még mindig nem kapnak elegendő figyelmet és támogatást a felsőoktatási tanácsadó szolgáltatások, pedig a bolognai folyamattal megjelent egyéni hallgatói utak, a tanulmányok szervezésének a legkülönbözőbb módjai a fókuszba helyezték a felsőoktatási tanácsadók munkáját a lemorzsolódás megelőzésében, a sikeres hallgatói pályafutás kialakításában. Az adatokból kiderül, hogy a felsőoktatási tanácsadás legdinamikusabban fejlődő ága a karrier-tanácsadás, melynek háttérében a bolognai folyamat változásainak köszönhető attitűdváltozás lehet (Trends 2010).

² The Fedora Charter on Guidance and Counselling within the European Higher Education Area.

1. ábra. A felsőoktatási tanácsadó szolgáltatások elérhetőségének változása az európai felsőoktatási intézményekben (forrás: Trends 2010)

A felsőoktatási tanácsadás fontossága

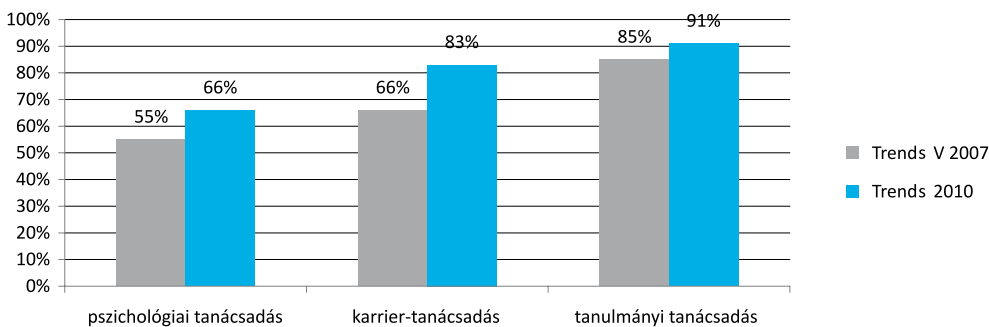
A lemorzsolódás megelőzése az egyik prioritása a felsőoktatásnak, mivel a tanulmányok ab-bahagyásának gazdasági vonatkozása is igen jelentős. Schlossberg elmélete szerint a hall-gató marginalizálódik, ha nem tud beilleszkedni, és ez olyan negatív következményekkel jár-hat, mint például a főlöslegesség érzése vagy akár a depresszió kialakulása, ami gyakran együtt jár a hallgató kihullásával a felsőoktatásból (Roberts és McNeeze, 2009). Több felmérés is ki-emeli a felsőoktatási tanácsadás szerepét a lemorzsolódás arányának csökkentésében (Trends V, Dhillon et al., 2006).

A másik oldalról tekintve a hallgatók integrációja, bevonódása az egyetemi, főiskolai életbe fontos tényezője a hallgatói sikerességnek. Az integráció megerősíti a hallgatót a tanulmányi és társas területen, így biztosítva a sikerességhez szükséges tanulmányi és a személyes fejlő-dést (Roberts és McNeeze, 2009, Carini és mtsai, 2006). Tinto (2009) szerint, ha a hallgató nem kötődik érzelmileg társas és tanulmányi vonatkozásban az egyetemhez vagy főiskolához, ak-kor még tanulmányai befejezése előtt elhagyja az intézményt. Ahhoz, hogy ezt megelőzzük, többek között támogatásra van a hallgatónak szüksége: tanulmányi támogatás (például: készség-/képeségfejlesztő kurzusok, tanulás-módszertani tréningek, tutorálás stb.), illetve társas tá-mogatás (tanácsadás, mentorálás).

A harmadik érv a felsőoktatási tanácsadás mellett a hallgatók különbözősége. A bolognai folyamat következtében egyre különbözőbb háttérű hallgatók tanulnak a felsőoktatási intéz-ményekben. Ez a különbözőség leginkább az előzetes tanulmányi és munkatapasztalatokban

ragadható meg. A hallgatók közötti nagy különbségek ugyan nehezítik a felsőoktatási tanácsadás működésmódjának kialakítását, de a segítségükre feltétlenül szüksége van az intézmények, hogy hallgatói sikeresen végezzék tanulmányaikat. A külföldi hallgatók nagyobb számú megjelenése a felsőoktatásban szintén növeli a felsőoktatási tanácsadás szükségességét (Trends 2010, Dhillon et al., 2006).

2. ábra. A felsőoktatásban végzettséget nem szerzők aránya (2008)

Forrás: OECD. Table A4.1. (www.oecd.org/edu/eag2010)

Felsőoktatási tanácsadás – fogalmi tisztázás

A nemzetközi szakirodalomban a guidance (irányítás) és counseling/counselling (tanácsadás) szavakat gyakran szinonimaként használják, holott a két fogalom használata a szakmai megközelítések közötti különbségeket érzékelteti. Watts és Kidd (2000) szerint az irányítás (guidance) célja, hogy az egyének képesek legyenek az informált döntéshozásra, a tanulmányokat és a karriert érintő változásra, illetve a döntéseiken alapuló cselekvések végrehajtására. A tanácsadás (counseling/counselling) az egyik módja annak, hogy az egyén a célját elérhesse, vagyis nem elsősorban az információ tartalmára, hanem a változás folyamatára fókuszál (Watts és Kidd, 2000). Az UNESCO (2007) különbségtétele szerint tanácsadásra az egyén társas, személyes, érzelmi problémái esetében van szükség, míg az irányítás inkább a tanulmányi, karrierrel és pályával kapcsolatos problémák esetében kaphat szerepet. Mind az irányítás, mind a tanácsadás többféle, egyéni és csoportos módszerrel dolgozik.

Szerkezeti szempontból két megközelítése lehet a felsőoktatási tanácsadásnak: fókuszát és a szintjeit figyelembe vevő megközelítés (Watts és Esbroeck, 2000). Fókusz szerint megkülönböztethető (Watts és Esbroeck, 2000; Fedora, 2007):

- *Tanulmányi tanácsadás:* A hallgató segítséget kap a tanulmányait érintő döntésekben.
- *Karrier-tanácsadás:* A felsőoktatási karrier-tanácsadás irányelvei három területre vonatkozóan fogalmazzák meg a célokat: élethosszig tartó tanulás, munkaerőpiachoz való alkalmazkodás és társadalmi egyenlőség. Mindhárom terület fontos az adott ország versenyképességének növelésében. Watts és Kidd (2000) a karrier-tanácsadást az esernyő metaforájával írják le, amely a tanulásban és a munkában való fejlődés különböző formáit takarja. A karrier-tanács-

adás sokféle tevékenységet foglal magába: információszolgáltatás, álláskeresési tanácsadás, pályatervezés, munka világához való alkalmazkodás elősegítése, készségfejlesztés.

– *Személyes/pszichológiai tanácsadás:* A felsőoktatási intézményekben általában van pszichológiai tanácsadás (Fedora, 2007); a hallgatók érzelmi és pszichés problémákkal keresik fel őket. A tanácsadók a probléma értelmezésekor figyelembe veszik a felsőoktatási kontextust, a pszichológiai és tanulmányi nehézségek közötti összefüggéseket. Komoly pszichés zavarok esetében a hallgatót továbbküldik, nem vállalják sem a diagnózis felállítását, sem a zavar kezelését (CR166 report, 2011³).

Szintek szerint szintén három csoportja különíthető el a felsőoktatási tanácsadásnak:

- Első szintű: a tanácsadás a formális oktatás része.
- Második szintű: a tanácsadás a formális oktatáshoz kapcsolódik, de specializáltabb formában.
- Harmadik szintű: szakemberek biztosítják a tanácsadást a formális oktatástól független formában.

Európai körkép – Fedora 2006, 2007 jelentései alapján

Az irányítás fontosságát felismerték az európai oktatási hatóságok, a Fedora 2007-es felmérésének adatai azt mutatják, hogy az európai felsőoktatási intézmények általános jellemzője, hogy többféle irányítási szolgáltatásokat nyújtanak, de a források igen különbözőek országonként és intézményenként. Strukturális különbségek is vannak: egyes országokban csak egyetlen szervezeti struktúra létezik az összes irányító szolgáltatásnak (például: Csehország, Belgium, Dánia). Egyébként Belgium a legjobban lefedett terület, míg Írország a legkevésbé. Az EUA négy területet határozott meg, amelyeket az európai felsőoktatási intézményeknél vizsgálnak: tanulmányi irányítás és tanácsadás, fogyatékkal élők és speciális igényűek segítése, pszichológiai tanácsadás, karrier-tanácsadás.

Tanulmányi irányítás és tanácsadás

A tanulmányi irányítás és tanácsadás általában guidance rendszerben, különböző szolgáltatások keretében vehető igénybe (vagy erre a célra létrehozott vagy más területet is lefedő szolgáltatások), vagy legalább a tutorrendszerben valósul meg, ahol a tanárok teljesítenek egyfajta tanácsadói, mentori feladatot. A legtöbb egyetemen, főiskolán a tanulmányi tanácsadás a karrier-tanácsadással, pszichológiai tanácsadással és a fogyatékkal élők segítségével egészül ki. Az ellenőrzés és fenntartás a legtöbb esetben nemzeti szintű, az oktatásügyi minisztérium irányítása alá tartozik (például:

³ Mental health of students in higher education. College report CR166, Royal College of Psychiatrists, 2011.

Ausztria, Litvánia, Svédország) vagy regionális (Észtország, Lettország). A szolgáltatások a leginkább az egyetemen kapnak helyet vagy önálló épületben, vagy egy tanszék részeként. A tanulmányi szolgáltatásokban dolgozó szakemberek végzettségüket tekintve változatos képet mutatnak: általában tanácsadói végzettséggel rendelkeznek (egyetemi végzettségű guidance counsellor), de vannak országok, ahol iskolapszichológusok vagy pedagógusok látják el a feladatot.

Pszichológiai tanácsadás

Kevés felsőoktatási intézményben van külön egysége a pszichológiai tanácsadásnak, ilyenkor általában a pszichológiai tanszék vagy intézet látja el ezt a feladatot (például: Csehország, Ausztria, Olaszország). Számos országban a pszichológiai tanácsadás az egészségügyhöz tartozik, és az egyetemen kívül, klinikákon is elérhető hasonló szolgáltatás vagy a felsőoktatási pszichológiai tanácsadó küldi a hallgatót komoly zavarok esetében, vagy saját maga is kérheti az ellátását (például Franciaországban). Ebben a szolgáltatásban dolgozók általában magasabban képzettek, mint az irányításban dolgozók, MA-diplomával rendelkező pszichológusok, akiknek egy szakmai testületnél kell engedélyeztetni a munkájukat (Finnország, Írország) vagy szakvizsgát/államvizsgát kell tenniük (Olaszország). A munkájukat néhány esetben szociális munkások (Dánia, Franciaország) vagy kortárs segítők segítik (Litvánia, Magyarország).

Karrier-tanácsadás

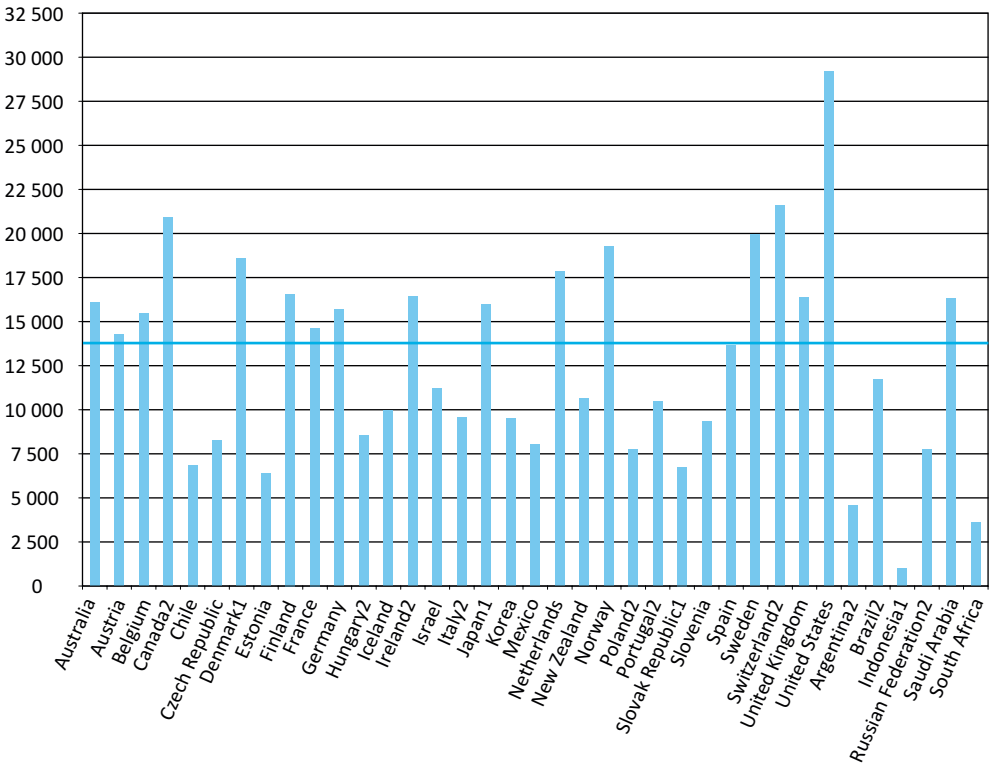
Általánosságban tekintve a karrier-tanácsadás a legjobban kialakított és legdinamikusabban fejlődő hallgatói szolgáltatás az európai felsőoktatásban. Közös jellemző, hogy a karrier-tanácsadást az intézményen kívüli szolgáltatásokkal (például szakmai gyakorlattal) kombinálják. Van olyan ország, ahol a legtöbb egyetemen államilag finanszírozott karrierirodák működnek (például: Ausztria, Nagy-Britannia), máshol csak a nagy egyetemeken (Belgium, Litvánia). Több országban nem az egyetemhez tartozó karrier-tanácsadók (is) dolgoznak (Ciprus, Szlovénia, Görögország). A karrier-tanácsadók szakképesítése viszonylag szabályozatlan a legtöbb országban, maga az intézmény határozza meg, milyen végzettséghez kötik az állás betöltését.

USA

Az USA nagy hagyományokkal rendelkezik a felsőoktatási szolgáltatások tekintetében, konzultációs szolgálatok már az 1930-as évektől kezdve léteztek. Ma a szolgáltatások sokszínűsége, specializáltsága, a szakemberek végzettségének és szakmai háttérének a változatossága jellemzi az amerikai felsőoktatást (Fonyó és Pajor, 2000). Az OECD adatai alapján az USA költi a legtöbb pénzt a felsőoktatásra, és ez egyben a felsőoktatási tanácsadás fejlődését is maga után vonja.

3. ábra. Egy hallgatóra fordított éves összeg USD-ben

USD

Forrás: OECD, Education at a Glance 2012

Gladding (2000) négy területét sorolja fel a felsőoktatási tanácsadásnak: a hallgatók viselkedésével kapcsolatos (tanulmányok, lemorzsolódás), hallgatók jellemző vonásainak leírásával foglalkozó (adottságok, törekvések), hallgatók fejlődésével kapcsolatos, iskolai teljesítménnyel kapcsolatos szolgáltatások (Fonyó és Pajor, 2000).

A szolgáltatások széles kínálata mellett a szakmai szervezetek sokszínűsége is jellemző. Ami közös bennük, hogy a felsőoktatási tanácsadást az egész életen át tartó tanulás koncepciójában értelmezik, a hallgató fejlődését tartják az egyik központi kérdésnek (például: ACPA, AUCCCD, NASPA). Voltak és vannak törekvések az egységesítésre, a főbb szakmai szervezetek számos más szervezetekkel együttműködnek, de nincs egy közös felsőoktatási szervezet éppen a fent említett sokszínűség miatt (Gladding, 2000).

A NASPA és ACPA (NASPA The Handbook of Student Affairs Administration 2009) beazonosította a felsőoktatási tanácsadás főbb területeit (kisebb intézményekben néhány szolgáltatás összeolvad): tanulmányi és kutatási, alumni, kampuszélet (biztonság, hallgatói csoportok), különbözőség és inklúzió, egészség és jólléti, lakhatási, elsőévesek beilleszkedését segítő, sport- és rekreációs szolgáltatások. Az Egyesült Államokban a CACREP-nél (the Council for the

Accreditation of Counseling and Related Educational Programs) lehet akkreditáltatni az egyetemi tanácsadói programokat, a szervezetenél történő akkreditáció önkéntes. Több mint ezer egyetemen és főiskolán van tanácsadási program, és ennek mintegy a felét akkreditálták is a CACREP-nél.

A fókuszrovatról

A hallgatói életúttal foglalkozó rovatunkban a hallgatói és tanácsadói szemszögből is megvizsgáltuk a témát. A kerekasztal-beszélgetésben a hazai felsőoktatási tanácsadás szakemberei járták körül a felsőoktatási diáktanácsadás mai helyzetét. A szakértők összevetették az életvezetési, mentálhigiénés tanácsadás tapasztalatait a karrier-tanácsadásával, felvázolták a terület kihívásait. A magyarországi felsőoktatási változások a tanácsadás jelentőségére is felhívják a figyelmet, az új felsőoktatási törvény⁴ azon rendelkezése, hogy minden felsőoktatási intézmény „tájékoztató és tanácsadó rendszerével segíti a – különös figyelemmel a fogyatékkal élő – hallgató beilleszkedését és előrehaladását a felsőfokú tanulmányok idején, illetve a tanulmányok alatt és befejezését követően segítséget nyújt a karriertervezésben”, kedvezőbbé teszi a felsőoktatási diáktanácsadók helyzetét.

A rovat tanulmányai különböző területről közelítik meg a hallgatói sikeresség témáját. Kiss Paszkál és munkatársai a sikeres hallgatói pályafutást a teljesítménymotiváció és az intézményi elköteleződés összefüggéseiben közelítették meg. Tanácsadói szempontból is fontos vizsgálatuk eredménye, miszerint a teljesítményhez nagyban hozzájárulnak a motivációs és szervezeti identifikációs folyamatok. A felsőoktatási karrier-tanácsadás kiemelt feladata a hallgatók segítése abban, hogy minél könnyebben átlépjenek a munka világába. Azonban a felsőoktatásban tanulók egy részénél nehézségek adódnak a pályával kapcsolatos döntések meghozatalában. Lukács Fruzsina kutatásában a hallgatók pályaválasztási bizonytalanságáról kapunk képet. A hallgatók életútjához egyre inkább hozzátartozik a külföldi tapasztalatszerzés. A külföldi tanulmányok folytatása nemcsak a hallgató tudását gyarapítja, nyelvtudását fejleszti, hanem hozzájárul számos kompetencia fejlődéséhez, illetve a személyiségfejlődéshez. Czako Andrea az ELTE elsőéves hallgatóinak külföldi résztanulmányokra vonatkozó terveit, illetve a frissen végzettek ténylegesen megvalósult külföldi résztanulmányait vizsgálja. Az adatok értelmezését egészíti ki Füzi Virág tanulmánya az Erasmus-programban résztvevő hallgatók számára szervezett felkészítő tréning tapasztalatairól, melyből megtudhatjuk, milyen célokkal, félelmekkel vágnak neki hallgatóink a külföldi tanulmányútnak, valamint a visszatérők milyen tapasztalatakról számolnak be.

⁴ 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról, III. fejezet, 11§ (1)/c.

Hivatkozások

- Aastrup, W. (2007) szerk.: *Guidance and Counselling in Higher Education in European Union Member States*. Fedora Report.
- Barr, V.; Krylowitz, B.; Reetz, D. (2011): *The Association for University and College Counseling Center Directors Annual Survey*. The International Association of Counseling Services Inc.
- Carini, R.M.; Kuh, G.D.; Klein, S.P. (2006): Student Engagement and Student Learning: Testing the Linkages. *Research in Higher Education* 47/1.
- Crosier, D.; Purser, L.; Smidt, H. (2007): *Trends V: Universities Shaping the European Higher Education Area*. European University Association.
- Dhillon, J.; McGowan, M.; Wang, H. (2006): *What do we mean by student support? Staff and students' perspectives of the provision and effectiveness of support for students*. University of Wolverhampton, Learning and Teaching Projects 2005/06.
- Fonyó I. és Pajor A. (2000) szerk.: *Fejezetek a konzultáció pszichológiájának témaköreiből*. Budapest: ELTE BGGYFK.
- Gallagher, R.P. (2010): *National Survey of National Counseling Director 2010*.
- OECD (2012): *Education at a Glance 2012: OECD Indicators*. OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2012-en>
- Roberts, J. & McNeeze, M.N. (2009): Student Involvement/Engagement in Higher Education Based on Student Origin. *Research in Higher Education* 47/1.
- Sursock, A. & Smidt, H. (2010): *Trends 2010: A decade of change in European Higher Education*. European University Association.
- Tinto, V. (2009): *Taking Student Retention Seriously: Rethinking the First Year of University*. Keynote speech delivered at the ALTC FYE Curriculum Design Symposium, Queensland University of Technology, Brisbane, Australia.
- Watts, A. G. & Esbroeck, R. V. (2000): New skills for new futures: a comparative review of higher education guidance and counselling services in the European Union. *International Journal for the Advancement of Counselling* 22, 173–187.
- Watts, A. G. & Kidd, J. M. (2000): Guidance and Counselling in the United Kingdom: Past, present and future. *British Journal of Guidance and Counselling*. 28/4.

A Szkalnitzky Antal tervei alapján eklektikus stílusban épült, 1876-ban megnyílt könyvtárpalota.